

AZ „EGRI VÍZ” TÖRTÉNETE

SUGÁR ISTVÁN

Az egri gyógyszerészet múltjának egyik legkülönlegesebb fejezetét képezi egy, a jezsuita patika vezetője által a XVIII. század derekán „feltalált” s először saját patikájukban, majd pedig az irgalmas rend egri patikájában, s két másik helybeli patikában készített alkoholos gyógynövénydesztillátum, az „Egri Víz”.

AZ „EGRI VÍZ” TITKA: ÖSSZETÉTELE

Az egykor titkos készítményről megállapítottam, hogy az 14 különféle növényi rész (herba, cortex, flos, fructus, lignum) előírt arányú keveréke zúzalékának szeszes készítménye, melyet lepárlás desztilláció útján nyertek.

Kutatásaim során az „Egri Víz”-nek két receptjét is sikerült fellelnem. Az egyik — az eredeti (!) — a belügyminiszter által hosszú pereskedés után az irgalmas rend egri Gránátalmá-hoz címzett gyógyszerháza kizárólagos gyártási joggal engedélyezett készítményének az előírata. A másik a XIX. század utolsó évtizedeiből származik, s a Kígyó patika — a mai Dobó téri gyógyszerháza jogelődje — korábbi tulajdonosa által készített „Egri Víz”-re vonatkozik.

Az eredeti receptet Issekutz Béla gyógyszeres munkájában találtam meg.¹ A Kígyó patika gyártási előírát dr. Hibay György budapesti lakos készségesen bocsátotta rendelkezésemre, melyért ez úton is köszönettel tartozom. Ez a recept a gyógyszerháza utolsó magántulajdonosától, Mándi-Szabó Bélától származik, aki ahhoz elődjének dr. Hibay Györgynek manuálisa, azaz kéziratot receptgyűjteménye útján jutott.² Véleményem szerint a Hibay-féle „Egri Víz” recept a patika korábbi tulajdonosától: Buzáth Lajostól származik, aki röviddel a Kígyó gyógyszerháza megvásárlása után, 1884-ben nagy propagandát indított az általa készített „Egri Víz” forgalmának növelése érdekében.³

Az alábbiakban egy táblázatban foglaljuk össze mind az irgalmasok, mind pedig a Hibay-féle „Egri Víz” gyártásához felhasznált gyógynövénykeveréknek az egész készítmény (tehát a felhasznált tömény alkohollal együttesen mért) összsúlyára vonatkozó százalékos összetételét. (1. táblázat)

¹ Issekutz i.m.

² Dr. Hibay György budapesti lakos szíves levélbeli tájékoztató közlése, melyért köszönettel tartozom

³ Eger, 1884. július 11 — szeptember 18.

1. táblázat

A gyógynövény neve	Irgalmas rend „Gránátalma” gyógyszertára %	Hibay György „Kígyó” gyógyszertára %
Caryophyllum (szegfűszeg)	0,1	0,22
Nux moschata (szerecsendió)	0,2	0,9
Flores lavandulae (levendulavirág)	0,3	0,55
Fructus anisi (ánizsmag)	0,45	0,9
Lignum sassafras (sassafrasfa)	0,65	0,55
Lignum guajaci (guajakfa)	0,65	0,55
Origanum (fekete gyopár)	0,81	—
Herba majorannae (majoránna)	—	1,3
Fructus coriandri (koriándermag)	0,98	0,55
Herba serpylli (kakukkfű)	1,3	1,1
Herba melissae (méhfű, citromfű)	1,79	1,1
Herba mentae piperitae (borsosmenta)	1,95	1,1
Herba mentae crispae (fodormenta)	1,95	1,1
Cortex citri (citromhéj)	1,95	2,2
Cortex aurantii (narancshéj)	1,95	2,2

A két receptvariáció tehát egy komponens tekintetében eltér egymástól, mert amíg az irgalmas rend Gránátalma gyógyszertára a fekete gyopár herbáját használta fel, addig a Kígyó patika a lényegesen olcsóbb és helyben is termelt majorannát. Szembetűnő az egyes gyógynövénykomponensek aránya közötti számos és jelentékeny különbség is. Abban azonban mindkét előírat megegyezik, hogy az alkatrészek 1% alatt és fölött — egyetlen kivétellel — azonosak. Az irgalmasok receptje a gyógynövénykeverék illóolaj-, illetve egyéb hatóanyagtartalma kivonására tömény alkoholt használt, a Kígyó patika azonban csak 36:10 arányban hígítottal (kb. 70%-os szesz) dolgozott. Feltűnő, hogy egyik előírat sem tartalmazza a két háború közötti és utáni időszakban ténylegesen felhasznált csekély mennyiségű glicerint,⁴ mely az illó anyagok fixálására és ízében „simábbá” tételére szolgált.

A jezsuita patika jogutódjának, a Széchenyi utcai Magyar Királyhoz címzett gyógyszertár által a XIX. század során készített „Egri Víz”-nek nem ismerjük az összetételét. Joggal feltehető, hogy lényegesen nem különbözött az előbbi kettőtől. Már itt nem kis nyomatekkel meg kell jegyezzük, hogy az alább ismertetésre kerülő levéltári adatok alapján igen valószínű, hogy az „Egri Víz” jezsuitáktól származó eredeti receptjével éppen a jogutód „Magyar Király” gyógyszertár tulajdonosai rendelkeztek.

Kutatásaim során kiderült, hogy a Dobó téri Kígyó patika rendelkezett az „Egri Víz”-nek egy speciális szükség-előállítási módjával is, mely kiküszöbölte a desztilláló készüléket. Ebben az esetben az alkoholt egy illóolajkeverékkel vegyítették össze és így egy, az „Egri Víz”-hez hasonló keveréket nyertek. A Hibay-féle érdekes recept szerinti illóolajkeverék összetétele a következő volt: (2. táblázat)

Ebből az illóolajkeverékből azután 15 gramm mennyiséget keverték össze 1000 gramm alkohollal. Ebből a készítményből tehát hiányzott az eredeti előírásban

⁴ Végh Miklós, a Heves megyei Gyógyszertári Központ igazgató-főgyógyszerészének kész-séges szóbeli tájékoztatása, melyért ez úton is köszönetet mondok

2. táblázat

Az illóolaj neve	mennyisége gramm
Oleum cinnamomi (fahéjolaj)	20
Oleum lavandulae (levendulaolaj)	25
Oleum serpylli (kakukkfűolaj)	50
Oleum caryophylli (szegfűszegolaj)	50
Oleum nucis moschatae (szerecsendióolaj)	50
Oleum menthae piperitae (borsosmentaolaj)	75
Oleum coriandri (koriánderolaj)	80
Oleum aurantii corticis (narancshéjolaj)	100
Oleum menthae crispae (fodamentaolaj)	125
Oleum melissae (méhfü-, citromfűolaj)	150
Oleum anisi vulgaris (ánizsolaj)	150
Oleum citri corticis (citromhéjolaj)	250

szereplő lignum sassafras és guajaci illat- és ízanyaga, de az egyes komponensek aránya is lényegesen eltért a lepárlás útján nyert „Egri Víz”-től.

Az „Egri Víz” utolsó előállítója az irgalmas rend egri Gránátalma gyógyszerházában az eredeti előirat szerint dr. Erdélyi Mihályné gyógyszerész nő tájékoztató elbeszélése szerint — melyért köszönettel tartozom —, a következő módon készült az „Egri Víz”. A pontosan összemért mennyiségű egyes gyógynövényrészeket felaprítva, összefűzve a megfelelő mennyiségű tömény alkohollal keverték össze, s abban 1 napig áztatták (maceratio), majd pedig az egész keveréket a desztilláló készülékbe helyezték és lepárolták. Adatot nem sikerült szerezni arra, hogy a desztillálást hány liter felfogása után hagyták abba, ugyanis az üstöt szárazra párolni nem szabad, mert a drogokból az íz- és aromásanyagok a lepárlás végén minőségükben romlanak és nem kívánt alkatrészek is átdestillálódnak. A nyert desztillátumot azután csekély mennyiségű glicerinnel vegyítették. Az áztatás és a hő hatására a növényi sejtekből azok illóolaj-, illetve különböző aromás és egyéb alkoholban oldódó anyagtartalma kioldódott, mely azután a teljesen színtelen, kristálytisza „Egri Víz”-nek jellegzetesen sajátos szagát, aromáját, zamatát és ízét adta.

A XVIII. század során az egri jezsuita patikában készített „Egri Víz” szigorú gyártási titkot képezett. Hasonlóan titokként kezelte a receptet a Magyar Király mindenkor tulajdonosa és az irgalmas rend Gránátalmához címzett patikája is.

Az „Egri Víz” jó híre szinte csábította a vállalkozó szellemű patikusokat annak utánzására. Ezen elsősorban is a készítmény speciálisan egyéni csomagolásával iparkodtak segíteni. Az alkoholos növényi kivonatot a Magyar Király és a Gránátalma gyógyszerházak magas, keskeny, hengeres, sötétkék színű üvegben hozták forgalomba. Az üvegen kidomborodó betűkkel szöveg utalt a tartalmára. Az irgalmasok patikájából kikerült „Egri Víz”-et tartalmazó üvegeken a készítmény neve több nyelven volt olvasható. A Széchenyi utcai Magyar Király gyógyszerházból kikerült XIX. századi készítmény üvegeinek felírata a következő volt: „*Jezsuiták által feltalált eredeti Egri Víz, Weszely Imre gyógyszerházból*” (1866).⁵ 1871-ben a következő tulajdonos, Köllner Lőrinc üvegén ugyanez a szöveg szerepelt, de természetesen saját nevével.⁶

⁵ *Hml.* Egri Ügyvédi Kamara még rendezetlen iratanyagában található peres iratköteg

⁶ A szerző birtokában levő 1871-ből származó eredeti használati utasítás

Hogy valóban keresett cikk volt a XIX. században a titkos összetételű „Egri Víz”, igazolja, hogy dr. Traxler László jóhírű receptkönyve is közli egy kifejezetten roszszul sikerült változatát.⁷ Eszerint a „*Spiritus Agriensis*” alapanyagát adó növényi részek összetétele a következő:

Fahéj	35 gramm
Mirha	40 gramm
Levendulavirág	50 gramm
Rozmaringlevél	50 gramm
Zsidótömjén (<i>Styrax calamita</i>)	100 gramm
Kalium carbonicum	150 gramm

E keveréket 6500 gramm spiritusszal vegyítve, maceráció után desztillálták át. A készítményhez egyszerű cukorszirupból (*syrupus simplex*) 50 gramm szerepel az előíratban.

Mint az összetételből kitűnik, a Traxler-féle „*Spiritus Agriensis*” merőben más volt, mint az „Egri Víz”, s ahhoz íz, aroma és illat tekintetében semmi hasonlóságot nem mutatott.

Egy pesti patikus is készített 1837-ben ismeretlen összetételű változatát. J. G. Glatz a „császári királyi promonthoriumi (budafoki, S. I.) uradalom gyógyárusa”, akinek a pesti Híd utcában volt a boltja, „kémiai készítmény”-einek a sorában hirdette az Ismertető Hazai- s Kül-gazdaság és Kereskedelem című lapban saját készítésű „Egri Víz”-ét.⁸

AZ „EGRI VÍZ” GYÓGYHATÁSA

Az „Egri Víz” mai megítélés szerint nem meríti ki a gyógyszer fogalmát. Ezt tükrözi az Egészségügyi Minisztérium állásfoglalása is, mely az 1960-as években ezen az alapon elvetette e készítmény gyógyszerügyi előállításának és forgalmazásának a gondolatát.⁹

Az „Egri Víz” bizonyos mértékű hatása a gyomornedvtermelés serkentésében mutatkozik, s éppen ezért elsősorban mint „gyomorerősítő” jött figyelembe.¹⁰ Mándi-Szabó Béla, a volt Kígyó gyógyszerár utolsó magántulajdonosának elbeszéléséből megtudjuk, hogy a két világháború között — mivel az „Egri Víz”-et a már ismertetett Hibay-féle illóolajos előírat alapján készítették és úgynevezett kézi eladásban, azaz recept nélkül forgalmazták — mint élvezeti cikket is fogyasztották. A patika forgalmának számottevő, s naponta rendszeresen visszatérő részét képezte a Piac téri nagy számú kofa, akik nemcsak kora reggel, a piac kezdésekor, de a piac zárása után is be-betértek a Kígyó patikába egy-egy kupica „Egri Víz”-re. Enyhén megfestve, mint „aqua carminativa”-t „szíverősítőként” is fogyasztották. (Az aqua carminativa eredeti rendeltetése szélhajtó volt.¹¹)

Mindezekről eltekintve, nem csupán a XVIII. században, de adataink szerint a XIX. század második felében is, mint „gyógyszerkülönlegesség”-et említik az iratok és a különböző hirdetések.

⁷ Traxler 140.

⁸ *Ismertető Hazai- s Kül-gazdaság és Kereskedelem*. Pesten, 1837, 259.

⁹ Tóth János egri gyógyszerárvezető szíves szóbeli tájékoztatója, melyért köszönetet mondok

¹⁰ Ringelhann 210.

¹¹ Aqua carminativa regia: királyi szélűző víz. Ernyey 52. — Tinctura carminativa, Rote Windtropfen. Arends 402.

A jezsuita patika jogutóda, a Magyar Király tulajdonosa 1866-ban így hirdette készítményét: „Az egri jezsuiták által feltalált hathatós gyógyerejű »Egri Víz« már több, mint egy századon át folytonosan s most is gyors és biztos gyógy- és óvszerül szolgál a szenvedő emberiségnek. Ezen víznek célszerű használata által már számtalanok megmenekültek bajaiktól és a legjobb egészség visszanyerésének örvendettek. Ezen valódi és eredeti igen hasznos gyógyszer ajánlható: főfájás, szédülés, ájulás, szívdobogás, fülzúgás, nyilamlás, gyomorgörcs, gyomorgyöngeség, kólika, ideggyengeség, testzsibbadás és csúzos bántalmakban...”¹²

Birtokomban van a patika következő tulajdonosának, Köllner Lőrincnek is az üvegekhez mellékelte használati utasítása, melyben elődjénél, Weszely Imrénél lényegesen nagyobb üzleti érvekkel terjeszti ki a szer felhasználási lehetőségeit. „... Utazás alkalmával azoknak, akiknek az rossz hatást gyomorémelygést vagy éppen hányást idéz elő, különösen ajánltatik... mint legbiztosabb gyógyszer... A ragadós és járványos betegségek alkalmával is csupán mint elővigyázati óvszer és az egészség fenntartására ajánltatik.

Ezen megbecsülhetetlen gyógyszert folyton kéznél tartani általában mindenkinek ajánltatik, különösen utazóknak és vidéken lakók számára, akik minden pillanatban nem juthatnak orvoshoz, de bajoknak annál is inkább kitéve vannak, az »Egri Víz«-et hű társ és orvosként mindig magukkal vigyék s tapasztalni fogják mind magukon, mind másokon, hogy előforduló bajokban mily sokat segít.”¹³

Történeti érdeklődésre tarthat számot, hogy Buzáth Lajos a Kígyó patika tulajdonosa 1883-ban a Budapesti Vegykísérleti Állomástól „vizsgálati bizonyítvány”-t szerzett be saját készítésű „Egri Víz”-éről. A laboratóriumban természetesen nem a szer gyógyhatását állapították meg, hanem csak annak az emberi szervezetre ártalmatlan voltát. „... Benne több hatályos gyógyalkotórész található. Az »Egri Víz« alkatrészei nem bírnak oly tulajdonságokkal, melyeknek következtében nevezett készítmény kellő módon használva az emberi szervezetre ártalmas hatással lenne.”¹⁴

Az ismertetett „gyógyjavallatoknak” és a vegyvizsgálati bizonyítványnak a célja természetesen propaganda volt.

Az „Egri Víz” nem csupán hazánkban, de külföldön is széles körben ismeretes medicina volt, sőt az egri irgalmasok még az amerikai kontinensre is exportáltak belőle.¹⁵ Abban, hogy közismertté vált, döntő szerepet játszott, hogy mind a jezsuita, mind pedig az irgalmas rend kiterjedt gyógyszertárhálózattal rendelkezett. Az „Egri Víz”-nek elterjedéséhez hozzájárult az a körülmény is, hogy a betegeskedők nagy része az elmúlt emberöltők során kisebb panasaival — az orvos kikapcsolásával — közvetlenül a gyógyszerészekhez fordult, akik azután a készítményt kézi eladásban árusították.

Az előállító patikák nagy hírveréssel dolgoztak. Az egri irgalmasok Gránátalma gyógyszertára 1866-ban egy kis füzetet adott ki, mely tele volt „ajánlatokkal és bizonyítványokkal”.¹⁶ A Piac téri Kígyó patika tulajdonosa Buzáth Lajos 1884-ben az Eger című helyi lapban július 10-től szeptember 18-ig egyfolytában, tekintélyes nagyságú hirdetésben propagálta saját készítésű „Egri Víz”-ét.¹⁷

¹² Lásd az 5. jegyzetet

¹³ Lásd a 6. jegyzetet

¹⁴ Eger 1884. szeptember 18. 356.

¹⁵ Néhai édesapám, Sugár Andor gyógyszerész elbeszélése nyomán

¹⁶ Lásd az 5. jegyzetet

¹⁷ Eger, 1884. július 11 — szeptember 18.

Az „Egri Víz” adagolása változatos képet mutat. Issekutz Béla szerint 30–60 csepp volt az egyszeri adag (pro dosi), mely adat az irgalmasok készítményére vonatkozik. Weszely Imre 1866-ban 1 kávéskanálnyi „Egri Víz”-et ugyanannyi friss kútvízzel hígítva javasol elfogyasztani „óránként mindaddig, míg a baj nem enyhül. Azután eleget esztve és reggel a mondott adagot használni az egészség tökéletes visszatértéig.” Fogfájás esetén „egy evőkanálnyi vétessék a szájba, s tartassék addig benn, míg csak kiállni lehet.” Az ún. utazási betegségben 10–15 cseppet cukorra juttatva kell bevenni. „Elővigyázati óvszerül” pedig 40–60 cseppet cukorral kell lenyelni.¹⁸ Utóda, Köllner Lőrinc is hasonló adagolást javasolt.¹⁹

AZ „EGRI VÍZ” ELSŐ KÉSZÍTŐJE, A JEZSUITA PATIKA

Az „Egri Víz”-et a XVIII. század során a jezsuita rend egri patikájának officínájában készítették először.

Eger városának a török hódoltság alól való 1687. évi felszabadítása során a jezsuiták az elsők között léptek a város földjére.²⁰ Fischer Mihály felső-magyarországi kamarai adminisztrátor az Egerben megtelepedni kívánó szerzetes rendnek a mai Széchenyi utcai Szent Bernát plébániatemplom, a Gárdonyi Géza gimnázium és az Ady Endre kollégium által elfoglalt területet juttatta. A tekintélyes nagyságú ingatlanon álló mohamedán mecsetet a körülötte álló 5 nagyobb és 12 kisebb lakóházzal együtt kapták a jezsuita atyák.²¹ A szerzetesek azért jutottak ilyen nagy kiterjedésű telekhez, mivel ott nemcsak templomot és rendházat, de iskolát is kívántak létesíteni.²² Így épült azután meg a jezsuiták épületegyüttese, melyben páter Pethő István, a rendház superiorja patikát is tervezett. Az építési tervek felett évekig húzódott a vita az egri rendház, a bécsi provinciális és a rend római generálisa között. Végül is a gyógyszertár a rendház északi szárnyának keleti végében kapott helyet. A patikából kis ajtó nyílt a mai Csiky Sándor utcának az elejére.²³ A patika tényleges felállítását azonban csak Telekessy István egri püspöknek 1710-ben tett kétezer rajnai forint adománya tette lehetővé.²⁴

Az egri jezsuita patika 1714 elején nyílt meg,²⁵ s a rend Historia Domusából ismerjük az egymást követő „apothecarius”-ok nevét.²⁶

A jezsuita rend patikus tagjai a hatásos és részben még ma is használatos gyógyszerek egész sorát fedezték fel. (Kinin, kondurangó kéreg, perubalzsam, az úgynevezett jezsuita tea és a jezsuita pirula.)²⁷

A jezsuiták egri patikájából kikerült „Egri Víz” — miként az előbbiek során már láttuk — 14 különböző növényi rész desztillációja útján nyert alkoholos kivonata volt. Az alkotórészek közül több távoli exotikus tájról származott. Az egymást

¹⁸ Lásd az 5. jegyzetet

¹⁹ Lásd a 6. jegyzetet

²⁰ *EEEL. Archivum Vetus.* 334. rsz. kötet 3. oldal

²¹ *HmL.* XII—3. 55. rsz. kötet

²² *HHKA.* Ungarische Gedenkbücher. Band 434. 270. oldal

²³ *EEEL. Archivum Vetus.* 3346. rsz. kötet 78—80. oldalak. — Nagy 31—32. — *Heves megye műemlékei* 530—531.

²⁴ *EEEL. Archivum Vetus.* 3346. rsz. kötet 123—124. oldalak. — Nagy 26—37.

²⁵ *EEEL. Archivum Vetus.* 3346. rsz. kötet 129. oldal

²⁶ Nagy 39.

²⁷ Baradlai—Bársony 214—215.

váltó szerzetes patikusoknak szigorúan meg kellett őrizniök a részükre becses hasznos jelentő készítmény előállítási titkát az egri rendház, illetve a patika részére. Sőt amikor másik patikába kerültek szolgálatuk során, az „Egri Víz”-et a rend testvérpatikájában sem állíthatták elő. Hogy mennyire féltve őrizték az egri jezsuita atyák az „Egri Víz” titkát, bizonyítja, hogy 1771-ben és 1772-ben megtagadták a kassai testvérpatika részére is a recept kiszolgáltatását. Az erre vonatkozó feljegyzések a jezsuita patika jogutódjának, a Magyar Királynak a tulajdonában voltak.²⁸ Valóban, az egri jezsuita patika fennállása 59 évtizede alatt ott tevékenykedő 11 apothecarius a szerzetesi engedelmesség és fegyelem szellemében megtartotta a rend számára az „Egri Víz” minden bizonnyal tekintélyes jövedelmet biztosító értékes receptjét. Ez azért is jelentős volt, mivel a patika bevételei jelentékeny mértékben hozzájárultak a rend különböző jellegű egri fejlesztéseéhez.

Az „Egri Víz” első készítője, feltalálója — bár egyetlen írás sem említi — minden bizonnyal Simon Ferenc jezsuita „apothecarius” s egyben „infirmarius”, azaz betegápolással és gyógyítással is foglalkozó fráter volt. A rend egri Historia Domusából meglehetősen jól összeállítható Simon életrajza, illetve működése.

Az erdélyi Szászrégen városában született. 1728-ban tette le a szerzetesi fogadalmat, majd gyakorló ideje letöltése után első patikai beosztását éppen Egerben kapta, ahol 1734—35-ben tevékenykedett. Ezt követően a rend kassai, leobeni és judenburgi (Ausztria) patikája után Zágrábba került, ahonnan Szokolcára helyezték. Rendkívül jelentékeny Simon Ferenc szokolcai működése 1741 és 1745 között, ahol ő létesítette a rend patikáját. Onnan ismét Egerbe került, ahol 16 évtizeden át, 1745-től 1761-ig ő vezette a rend patikáját.²⁹

Halála után jegyezték fel róla rendtársai a Historia Domusban, hogy „*csak maga által ismeretes különböző keverékeket és több gyógyító port, végül minden gyógyszer³⁰ készített*” a betegek hasznára, mely medicinákat még távoli országokban is nagy eredménnyel kérték. A kiváló patikus emléke azonban — amint írták — tovább él emberségében, tovább él feltalált medicináiban, melyeknek pontos leírását, azaz receptjét lepecsételten találták meg.³¹

Az egri jezsuita patika ezek szerint már a XVIII. század derekán exportálta Simon Ferenc gyógyszerkülönlegességeit külföldre — kétségtelen, hogy elsősorban, vagy éppen kizárólagosan az ottani testvérpatikák számára.

Simon egyébként jó orvos hírében is állott — halála is ilyen tevékenysége során érte. Gróf Barkóczy Ferenc, aki egri püspökből lett esztergomi érsek-primás, s így jól ismerte a frátert, 1761-ben Bécsbe hívatta, hogy egy Sopronban súlyos betegségben fekvő grófot (Széchenyi?) gyógykezeljen. A jeles orvos-patikus azonban az úton megbetegedett s augusztus 9-én meghalt.³²

Úgy véljük, hogy a fentiek ismeretében, konkrét adat híján is *Simon Ferenc jezsuita apothecarius és infirmarius személyében jelölhetjük meg a híressé vált „Egri Víz” feltalálóját*, aki a Telekessy-alapítvánnyal életre hívott egri jezsuita patika legkimagaslóbb vezetője volt.

²⁸ Lásd az 5. jegyzetet

²⁹ *ÉÉEL. Archivum Vetus.* 3346. rsz. kötet. 217., 220. oldalak. — Uo. 3347. rsz. kötet. 169—170. oldalak

³⁰ „Arcanum”: gyógyszer. Paracelsus minden orvosságot így nevezetett, szerinte minden gyógyszernek ez a hatóanyaga. Baradlai—Bárony 74.

³¹ *ÉÉEL. Archivum Vetus.* 3347. rsz. kötet 169—170. oldalak

³² *ÉÉEL. Archivum Vetus.* 3347. rsz. kötet 169—170. oldalak

Miután Simon fráter meghalt, a patika élére Neussel Jakab jezsuita patikus került,³³ s tisztét egészen 1773-ig, a rend magyarországi feloszlatásáig töltötte be. A patika kamraai kezelésbe való vétele után is ő maradt a patika gondnoka, annak 1775-beli elárverezéséig.³⁴ Neussel, mint a patika vezetője, természetesen jól ismerte az „Egri Víz” receptjét, s éppen ő volt az, aki nem volt azt hajlandó átadni a rend kassai „Ad Oculum Dei” patikájának sem.³⁵

Mivel az Eger patak, vagy ahogyan gyakorta emlegették: az „Eger vize” gyakran kiáradt, s ez a város valóságos csapásává vált, a patak viselkedését egy szellemes kis latin nyelvű versben szembeállították a medicinaként használatos „Egri Víz”-zel:

*Bona Agriensis aqua
Officina sola nata
Deus modo quam avertat
Montibusque hanc retardat
Semper nobis aliena
Aqua illa nubigena.*³⁶

A vers magyar fordításban így hangzik: A jó egri víz kizárólag a patikában születik [készül], de ama felhők szülte víz, melyet csak az Isten háríthat el és a hegyekkel tarthat távol, nekünk mindig idegen [alkalmatlan].

Nem tudjuk, hogy a vers még jezsuita eredetű-e vagy pedig már az „Egri Víz” későbbi készítőjére, az egri irgalmasok patikájára utal. Mi úgy véljük, hogy valószínűleg a nagy és klasszikus műveltséggel rendelkező jezsuitáktól eredhet.

AZ „EGRI VÍZ” KÉSŐBBI KÉSZÍTŐI 1904-IG

Nincs levéltári adat arra vonatkozóan, hogy az egri jezsuita patikának 1773-ban kincstári kezelésbe való vétele nyomán mi lett az „Egri Víz” titkának a sorsa. Baradlai János az 1920-as évek során az egri irgalmas perjel elbeszélése alapján a következő regényszerű históriát jegyezte fel.

A jezsuita rend 1773. évi feloszlatása után, pontosan nem ismeretes időpontban, Neussel Jakab patikus megbetegedett, s az irgalmas barátok kórházába került, ahol azután gyógykezelése viszonzásaként a rend egri patikájának átadta az „Egri Víz” készítésének leírását.³⁷

Az egri irgalmasok által vallott történet azonban nem fedi a valóságot, ugyanis az egri irgalmas kórház XVIII. századi betegfelvételi naplóköteteinek gondos átvizsgálása után kiderült, hogy Neussel Jakab nem volt sohasem az illető kórház betege.

Neussel Jakab röviddel a volt jezsuita patika elárverezése után meghalt, de betegsége során nem került kórházi kezelésre.³⁸

³³ *ÉÉEL*. Archivum Vetus. 3347. rsz. kötet 171. oldal

³⁴ Sugár i. m.

³⁵ Baradlai—Bársony 220. — Lásd az 5. jegyzetet

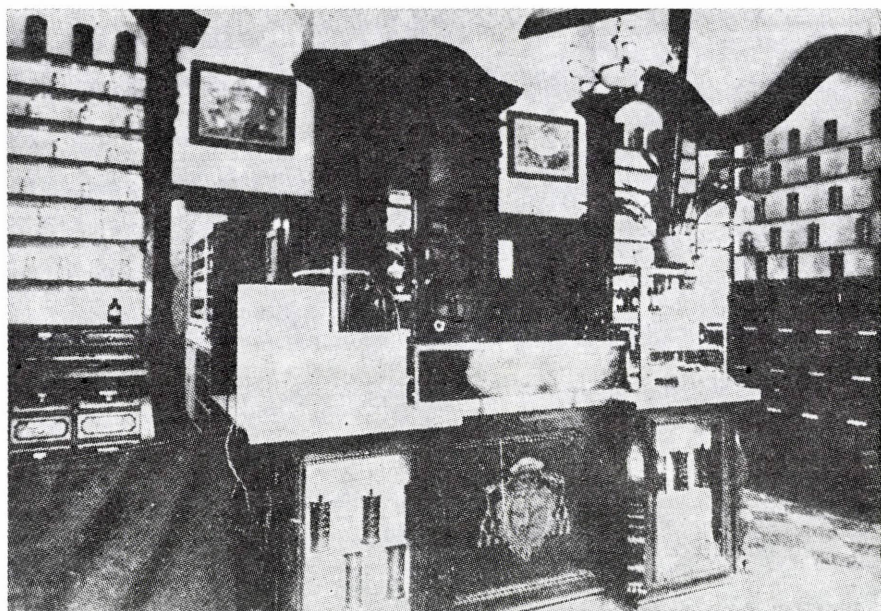
³⁶ Baradlai—Bársony 219.

³⁷ Baradlai—Bársony 220.

³⁸ Eger város magisztrátusa 1775. február 11-én leltározza fel halála után maradt hallatlanul szegényes hagyatékát. *HmL*. IV—1/b. Nr. 1775: 6. A. — Az egri római katolikus plébánia halotti anyakönyve szerint *Neussel Jakab nem Egerben hunyt el*, ugyanis neve nem szerepel az eltemettek sorában.

Nem tudjuk tehát, hogy miként jutottak az egri irgalmas barátok az „Egri Víz” készítésének titkához. Természetesen nem lehet kizárni annak a lehetőségét, hogy talán valóban Neussel adta át nekik a kérdéses receptet. Elképzelhető, hogy joggal elvesztette minden reményét abban, hogy rendje ismét visszanyerheti patikáját, és folytathassa a híressé vált és hasznosító medicina készítését. Az egykori szerzetespatikus talán nem akarta titkát magával vinni a sírba, s végső soron egyházi kézbe adta tovább a gondjaira bízott gyártási eljárást.

Kétségtelen, hogy a jezsuita patika kamarai kézben is tovább készítette a kelendő szert, s a minden patikában megtalálható úgynevezett manualisszal (kéziratos receptgyűjtemény) átkerült a titok a későbbi tulajdonosok kezére is.

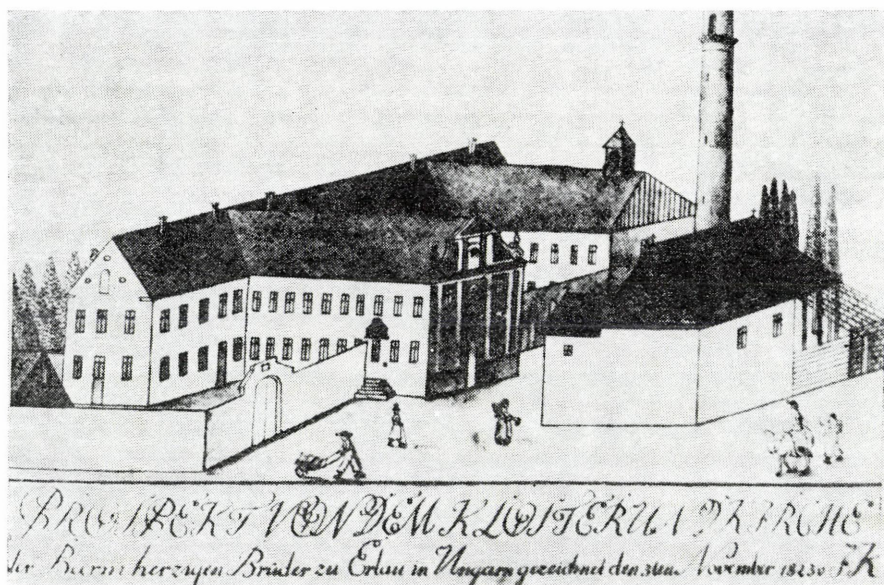
A Magyar Király gyógyszerészár a régi jezsuita patika berendezésével

Levéltári adat tanúsítja, hogy már 1818-ban mind a jezsuita patika jogutódja, a Széchenyi utcai Magyar Király, mind pedig az irgalmas barátok Gránátalma patikája egyaránt készítette és forgalmazta az „Egri Víz”-et. Ekkor ugyanis éppen a Magyar Király tulajdonosa, Spetz József bepanaszolta a városi magisztrátusnál az irgalmasokat, hogy „*azok rendházuk ablakán keresztül titokban »Egri Víz«-et árulgattak a betegeknek.*”³⁹

Az irgalmas rend egri rendházának és kórházának gróf Erdődy Gábor 1726. október 8-án kelt alapítólevelében vetette meg az alapját.⁴⁰ Két esztendő múltán, 1728-ban már a patikát is megnyitották. Oly nagy jelentőséget tulajdonítottak a jezsuiták mellett

³⁹ Lásd az 5. jegyzetet

⁴⁰ *HmL.* XII—6. 46. kötetben

Az irgalmas kórház képe 1823-ból. A középén lépcsővel megközelíthető és kis tetővel védett ablakon át szolgálta ki a Gáránátalma patika a gyógyszereket

Az irgalmas rend egri Gránátalma gyógyszerárának enteriőrje

Gránátalmával és szőlőindával díszített rézmozsár az irgalmasok egri gyógyszerertárából (1855)

a másik egri patikának, hogy Erdődy püspök 700, Heves és Külső Szolnok vármegyék 200, Eger város pedig 100 forint adománnyal támogatták az igen számottevő egészségügyi vállalkozást.⁴¹

A patika a jelenlegi kórházi gyógyszerertár helyén működött. Elsősorban a kórházi betegek ellátását szolgálta, az utcai gyógyszervásárlókat csak a saroktól számított harmadik ablakon át szolgálták ki, melyet pár lépcsőfokon át lehetett megközelíteni. A várakozókat az időjárás viszontagságai ellen egy kis tetővel védték. Ezt a helyzetet ábrázolja az egri Dobó István Vármúzeum gyűjteményében található rézmetszet is.⁴² Az irgalmasok patikája a szegényebb lakosság szükségletét kívánta kielégíteni. A jobb módú és gazdag emberek a jezsuitáktól szerezték be továbbra is gyógyszereiket.⁴³ Ezt a megállapítást támogatja az a megfigyelés is, hogy a Gránátalmához címzett patika megnyitása után sem csökkent a jezsuiták bevétele.⁴⁴ A patika utcai bejáratának portálját csak jóval később, 1842-ben alakították ki.⁴⁵

A konkurenciaharc az „Egri Víz”-et készítő és forgalmazó két gyógyszerertár: a Magyar Király és a Gránátalma tulajdonosa között már a XIX. század elején fel-lángolt. Mint már láttuk, 1818-ban Spetz József, a Magyar Király tulajdonosa fel-

⁴¹ Ringelhann 207.

⁴² Reprodukcióját lásd: 1. Ringelhann 191. — 2. Barcsay XXXIV., Nr. 66. — 3. Ugyanott XL., Nr. 78.

⁴³ Ringelhann 191.

⁴⁴ Nagy 33.

⁴⁵ Ringelhann 191.

jelentette az irgalmasokat, minthogy azok patikájukban „Egri Víz”-et készítettek és hoztak forgalomba. Tehát a jezsuita patika jogutódja élt először a kizárólagos gyártás, illetve a „valódi Egri Víz” nevű gyógyszerkülönlegesség készítési jogával!

A Magyar Király patikusa, Weszely Imre az Egri Posta 1862. év 6. számában nyílt levélben szököltötte fel az irgalmas „szerszet igazgatóját, mutatná ki, hogy ök is bírkák a valódi »Egri Víz« készítésének titkát, azon ígérrettel, hogy e titkot mindketten bírkák.”⁴⁶

Weszely vitathatatlanul korrekt és becsületesnek mondható kezdeményezése, hogy a két patika eredeti receptjének egyeztetése után forgalmazták a jezsuiták előírása szerint készült medicinát, dugába dőlt, mert az irgalmasok nem is reflektáltak az ajánlatra.

Weszely leírása fényt derít arra, hogy az ő készítménye valóban eredeti volt. 1886. december 15-én kelt nyílt levelében a sajtó hasábjain elmondja, hogy amikor a feloszlott jezsuita rend patikáját „az eredeti »Egri Víz« készítésének titkával egyetemben eladták ... egyenesen ezen titok átruházásáért, mely a gyógyszerháznak külön jövedelmi forrását képezte, kötöttek ki világosan magasabb vételárösszeget.” Így azután a „valódi Egri Víz” a Magyar Király tulajdonosainak a birtokában, kézről-kézre adódott tovább.⁴⁷

Az irgalmasok az Eger című lap 1867. évi 2. számában válaszoltak, amire Weszely nyomban visszavágott, s „»Egri Víz«-nek csúfolt folyadék”-nak titulálta az irgalmas barátok gyógyszerét. Kijelentette, hogy „a szerszet egri készítménye semmi egyéb utánzásnál.” Ismételtlen felhívta a rendet, hogy közölje „a titok birtokbajutásának kimutatását, vagy legalább is valószínűségét.”⁴⁸

Az irgalmas rend egri priorja minden további herce-hurcának elejét vehette volna, ha készítménye eredeti voltának igazolására közölte volna a Neussel-féle eredetet. Ezt azonban nem tette. Nem is merült fel a Neussel Jakab-féle kórházi kezelés során való receptátadási történet egészen az 1920-as évekig, s ez mindenképpen elgondolkoztató. Ez is alátámasztja, hogy a jezsuita patikus nem volt az irgalmasok kórházának a betege.

1871-ben a Magyar Király tulajdonosa, Köllner Lőrinc az „Egri Víz”-es üvegekhez mellékelte prospektusában is a fentieket vallja, „minthogy ezen szer készítményi módja a feltaláló jezsuitáktól a gyógyszerháztól eladásakor, mint titok a megvevő utódokra ... titokképpen jutott...”⁴⁹

Kutatásaim szerint, idővel a Kígyó patika tulajdonosa is beállt harmadiknak az „Egri Víz”-et készítő sorába. Buzáth Lajos 1878-ban megvásárolta a gyógyszerháztól Schüttág János özvegyétől,⁵⁰ és 1884-ben nagy sajtópropagandát indított saját készítménye érdekében, de korrekten egyetlen utalással sem említette, hogy az úgynevezett „eredeti” jezsuita recept szerint készült volna gyártmánya, sőt azt emelte ki, hogy az „valódi Buzáth Lajos-féle »Egri Víz«”. Az egészségtelenül kiéleződött üzleti versengés közepette Buzáth eljárása mindenképpen figyelemre és tiszteletre méltó. Buzáth receptje a gyógyszerháztól későbbi tulajdonosának, dr. Hibay Györgynek a birtokába került (ezt a készítményi előíratot közöltük tanulmányunk elején).

A XIX. századvég fellendülő kereskedelmi életében nem elhanyagolható szerepet játszottak az országszerte rendezett különböző kiállítások. Ennek kapcsán született meg az első ilyen jellegű országos sikere az „Egri Víz”-nek.

⁴⁶ Lásd az 5. jegyzetet

⁴⁷ Lásd az 5. jegyzetet

⁴⁸ Lásd az 5. jegyzetet

⁴⁹ Lásd a 6. jegyzetet

⁵⁰ Eger, 1878. július 27.

Az 1887-ben rendezett Egri Ipar-, Mű- és Terménykiállításon mind Köllner Lőrinc a Magyar Király tulajdonosa, mind pedig az irgalmasok dicsérő oklevelet nyertek készítményükkel.⁵¹

1904-ben az irgalmas barátok egy Bécsben rendezett kiállításon „Egri Víz”-ükkel arany érmet, érdemkeresztet és díszes oklevelet szereztek. Az oklevél ma a Heves megyei Gyógyszertár Vállalat igazgató-főgyógyszerészi irodájának falát díszíti — s a biztos megsemmisüléstől az 1960-as években az akkori főgyógyszerész, Tóth János mentette meg.⁵² Nem tudjuk azonban, hogy ezen a kiállításon részt vett-e a Magyar Király patika is?

A NAGY PER AZ „EGRI VÍZ” KÖRÜL

Miközben a három egri gyógyszertár egymással versengve készítette és forgalmazta a közkedvelt „Egri Víz”-et, 1903. augusztus 29-én Khuen-Héderváry belügyminiszter kibocsátotta a nagy vihart kavart 90000/IV-b. 1903. B. M. számú közrendeletet, mely a későbbiek során, mint szabályrendelet szerepel. Eszerint *„a jövőben minden összetett gyógyszer és melyet egyes gyógyszertárak hagyományképpen árulnak, mint például az »Egri Víz«, »Máriagyüdi gyomorcsseppek«, »Krasznabródi klastromcsseppek«, »Capucinus thea«, stb.»* a jövőben csakis a Belügyminisztérium előzetes engedélye és jóváhagyása alapján hozható forgalomba. Ez iránt a kérelmeket a Minisztériumhoz 1903. november 1-ig kellett benyújtani. A 8. §. kimondja, hogy a gyógyszer készítése és forgalomba hozatala csakis a kapott értesítés után, a Belügyminisztérium tudomásulvétele nyomán lehetséges. A 19. §. mentesíti a készítőket a *„titkos összetételű gyógyszerek”*, az úgynevezett *„titkos gyógyszerek”* összetételének az ismertetési kötelezettsége alól. Ezt a rendelet azzal indokolja, hogy azoknak *„anyagát vagy összetételét, vagy előállítási módját készítőjük titokban kívánja tartani.”* A 20. §-ból egyébként megtudjuk, hogy *„a titkos összetételű gyógyszerek”* forgalombahozatalát az 1876. évi XIV. tc. 53. §. alapján a belügyminiszter engedélyezi.

A rendkívül rövidre szabott határidő az egész ország területére vonatkozó gyógyszerek felülvizsgálatára természetszerűen elégtelennek bizonyult, úgyhogy a miniszter 1904. július 1-ig meghosszabbította azt. Majd *„tekintettel arra, hogy az utóbb kitűzött határidő közlésével még mindig felmerülnek a szabályrendelet végrehajtását nehezítő és hosszas tárgyalást igénylő némely kérdések, az ügy teljes rendezése érdekében”* a belügyminiszter a rendelkezés hatálybalépését felfüggesztette.⁵³

Az „Egri Víz”-et készítő gyógyszertárak tulajdonosai közül a rendelet érvényének ideje alatt egyikőjük sem kapott engedélyt a gyógyszer készítésére, bár mindegyik beadta kérelmét.

1904. október 4-én azután a belügyminiszter három és fél hónappal a kérdés felfüggesztése után (!) váratlanul kibocsátotta 92933/IV-b./1904. B. M. számú engedélyét, mely felhatalmazza az irgalmas rend egri Gránátalma gyógyszertárát az „Egri Víz” kizárólagos gyártására. Az „Egri Víz” történetében sorsdöntőnek mondható határozat szövege a következő:

⁵¹ Eger, 1878. augusztus 23.

⁵² Lásd a 9. jegyzetet

⁵³ Az e fejezetben szereplő valamennyi adat levéltári forrását az 5. jegyzetben megadott peres iratköteg szolgáltatta. De részben az anyagnak még rendezetlen volta, részben pedig ugyanazon hivatkozási hely sorozatos ismétlésétől helykímélés céljából lemondunk.

ha más is megkapná a gyártási engedélyt. Alapos joggal merül fel a kérdés, hogy a Belügyminisztérium engedélyező okiratában miért nem ez a lényegi megállapítás szerepelt az indoklás egyik érveként, s miért kellett a tények tisztázása nélkül nem eredetinek bélyegezni a volt jezsuita patika készítményét?

Amikor a vita már széles hullámokat vetett, a Belügyminisztérium hajlandó lett volna a Piac téri Kígyó patika két társtulajdonosának, dr. Hibay Györgynek és Szegő Lászlónak megadni a gyártás jogát, ha készítményüket „Egri cseppek” név alatt hozzák forgalomba. Már pedig láttuk tanulmányunk elején, hogy milyen nagy a különbség a Kígyó és a Gránátalma gyógyszertárak „Egri Víz”-ének előírata között.

A belügyminisztériumi döntés után a Magyar Király és a Kígyó gyógyszertárak tulajdonosai egymást érő beadványokkal ostromolták Eger város polgármesterét. Heves vármegye alispánját és a Belügyminisztériumot, de természetesen mindenütt elutasították őket. A polgármester azzal a jogilag korrekt indoklással vetette vissza fellebbezésüket, hogy „*a belügyminisztérium rendelete végérvényes rendelettel bír*”.

Az érintettek még 1906-ban is meddő „újrafelvétel”-lel kísérleteztek.

Az „Egri Víz” körül kialakult hosszú pernek volt egy súlyosan félrevezetett gyógyszerész áldozata is. Miután ugyanis a Magyar Királytól a Minisztérium megvonta az „Egri Víz” készítési jogát, Erdős Jenő és felesége, Körmendy Jolán 50 000 koronáért eladta a patikát Pintér Barnabásnak — aki a későbbi polgári per során így adta elő az ügyet: „*A gyógyszertár értékének megállapításánál lényeges tételeként szerepelt az, hogy Erdős Jenő és neje, Körmendy Jolán . . . biztosítottak engem arról, hogy a nevezett gyógyszertárnak az »Egri Víz« nevű gyógyszerkülönlegesség gyártására és forgalomba hozatalára kizárólagos joga van. Ezt a jogosítványt a vételár megszabásánál mi egyetértőleg 10 ezer koronában állapítottuk meg.*” Erdősék garantálták Pintérnek, hogy amennyiben „*ezen jogosítványom a »Magyar Király« gyógyszertárban nem lesz meg, akkor 10 ezer koronát a vételárból visszatartatok.*” Pintér Barnabás elkövette azt a súlyos hibát, hogy előzőleg nem érdeklődött az „Egri Víz” készítésének lehetősége felől, s az egész vételárat készpénzben kifizette Erdős Jenőéknek.

Erdős, aki egyébként maga is próbálkozott a gyártás jogának a megszerzésével, Pintért per indítására próbálta rávenni. Pintér Barnabás azonban Erdős Jenőék ellen indított — nagyon helyesen, — polgári pert, az őt jogosan megillető 10 000 korona visszafizetése érdekében. A per húzódott-halasztódott, és Erdős Jenő és felesége tagadta, hogy létezett olyan megállapodás, amelyben ők garantálták volna az „Egri Víz” kizárólagos gyártási jogát.

A nagymúltú egri medicina körül kibontakozott jogi viták betetőzése az volt, amikor az irgalmas rend egri perjele kérésére, az érvényben levő belügyminisztériumi rendelkezés értelmében többszörösen kötelezte a város polgármesterét, mint elsőfokú egészségügyi hatóság a Magyar Király gyógyszertár bérlőjét Ridler Gábort, majd pedig a póruljárt Pintér Barnabást, hogy azonnali hatállyal távolítsa el gyógyszertára utcai frontjáról a „*Valódi »Egri Víz« egyedüli . . .*” feliratú táblát.

Az 1907. évi pécsi országos kiállításon is sikert aratott az „Egri Víz”. Az irgalmas rend egri gyógyszertára az elnyert ezüstérmet tanúsító oklevelet megőrizte, s az ma a Heves megyei Gyógyszertári Központ igazgató-főgyógyszerészi irodájában van elhelyezve. Az érdekes és becses dokumentum megmentése a volt főgyógyszerész, Tóth János érdeme.⁵⁸

⁵⁸ Lásd a 9. jegyzetet

Az „Egri Víz” gyártásának és forgalmazásának a gyógyszerárak államosítása vetett véget.

E kalandos múltú medicina történetének teljességéhez tartozik, hogy az 1960-as évek elején Tóth János, a Dobó téri (egykori Kígyó) gyógyszerár vezetője az irgalmas rend előirata alapján kívánta felújítani a készítmény gyártását és annak patikai forgalmazását, de ahhoz az Egészségügyi Minisztérium nem járult hozzá.⁵⁹

A Tóth által elindított kezdeményezés azonban végül is eredményre vezetett, ugyanis a Heves megyei Szeszipari Vállalat megkezdte az „Egri Víz” gyártását. Bár Tóth János a vállalat rendelkezésére bocsátotta a pontos gyártási előíratot, attól mégis eltértek a gyártás során. Így azután a modern gyártmány némileg különbözik a kortársak által még ismert irgalmas rendi „Egri Víz”-től. A vállalat megszüntetése után a gyártását az Eger-Mátravidéki Borgazdasági Kombinát folytatja. A hajdani medicina napjainkban már mint *élvezeti cikk*, elsősorban, mint *aperitif* kerül forgalomba.

IRODALOM ÉS RÖVIDÍTÉSEK

Arends, Georg: Synonymen Lexicon. Leipzig, 1891.

Barcsay Amant Zoltán: Eger vár és város régi ábrázolásai. (1567—1900.) I. köt. Eger, 1938.

Baradlai János—Bárony Elemér: A magyar gyógyszerészet története. I. köt. Bp. 1930.

EÉEL. = Egri Érseki Egyházi Levéltár

Ernyey József (összeáll.): A magyar szent korona országainak területén érvényben volt gyógyszerkönyvek hivatalos gyógyszereinek jegyzéke. Bp. 1905.

Heves megye műemlékei. (Szerk.: Dercsényi Dezső.) II. köt. Bp. 1972.

HHKA. = Haus, Hof- und Kammerarchiv. Bécs.

HmL. = Heves megyei Levéltár. Eger.

Issekutz Béla: Gyógyszerek és gyógyítás. I. köt. Bp. 1941.

Nagy Árpád: Az egri jezsuita patika („Magyar Király”) története. 1713—1773. = *Archivum*. Eger. 1. szám. 1973.

Ringelhann Béla: Az egri megyei kórház. = *Egri Dobó István Múzeum Évkönyve*. IV. köt. Eger, 1966.

Sugár István: Adatok az egri patikák történetéhez. (Kézirat.)

Traxler László: Manuale Pharmaceuticum. Munkács, 1892.

Résumé

Jusqu'aux années après la deuxième guerre mondiale il se vendait dans les officines de la Hongrie un produit de composition «secrète» préparé par la pharmacie «La Grenade» des Frères de la Charité dans la ville d'Eger, et c'était l'*Eau-d'Eger*, marchande même hors des frontières dans certaines officines.

Le remède est une essence alcoolique de l'écrasure aux proportions données de 14 différentes parties herbales obtenue par distillation. La mixture que l'on appliquait pour la préparation de l'essence alcoolique se compose des éléments végétaux suivants: caryophyllum, nux moschata, flores levendulae, fructus anisi et coriandri, lignum sassafras et guajaci, origanum, herba serpilli, mellissae, menthae piperitae et menthae crispae, aussi bien que cortex citri et aurantii.

⁵⁹ Lásd a 9. jegyzetet

A la base des documents d'archives, il est presque certain que l'inventeur et premier producteur de l'*Eau-d'Eger* était un apothicaire jésuite par nom Ferenc Simon, directeur de la pharmacie à Eger entre 1741—1761. D'ailleurs, Simon exerçait la profession médicale aussi. Sur l'histoire ultérieure de l'*Eau-d'Eger* on ne sait qu'après la dissolution de l'ordre en 1773 elle se préparait à la pharmacie „La Grenade” des Frères de la Charité à Eger. Comment la recette est-elle provenue chez les Frères de la Charité on ne peut plus le découvrir en manque de sources d'archives. Il est certain qu'au cours du 19e siècle l'*Eau-d'Eger* était produite par trois pharmacies à Eger: par «Magyar Király» (Roi Hongrois), continuateur légal de la pharmacie jésuite, par «La Grenade» des Frères de la Charité et par la pharmacie privée «Le Serpent». Les propriétaires successifs de la pharmacie „Roi Hongrois” se revendiquaient le droit exclusif de la production en tant que continuateurs légaux de la pharmacie jésuite. Ils discutaient l'originalité du produit des Frères de la Charité en disant qu'ils obtinrent la recette originale de l'*Eau-d'Eger* par l'acquisition de la pharmacie.

La dispute acharnée fut terminée par le décret du ministère de l'intérieur émis le 4 octobre 1904 qui donna l'autorisation à la production exclusive de l'*Eau-d'Eger* à «La Grenade» des Frères de la Charité. Le procès autour de l'*Eau-d'Eger* continuait même en 1906. Le droit exclusif avait une importance pour les pharmacies puisqu'il emportait un revenu considérable. Par exemple, en 1906, quand la vente de la pharmacie «Roi Hongrois» eut lieu, le vendeur demanda 10 mille sur les 50 mille couronnes pour le droit de production de l'*Eau-d'Eger*.

Dans les années récentes il y avaient des essais pour restorer la préparation et mise en vente de l'*Eau d'Eger* dans les pharmacies mais le ministère de la santé publique ne l'approuvait pas bien-sûr, car le produit ne peut être considéré comme médicament.

Aujourd'hui l'*Eau-d'Eger* est produite par le Combinat Vinaire d'Eger-Gyöngyösvidek et elle est mise en vente parmi des comestibles surtout comme un apéritif.

I. SUGÁR, M. A.

researcher

Eger, Hell Miksa u. 9, Hungary, H-3300